

over het boek *Liberaal Christendom: Ervaren doen denken* (Rick Benjamins, Jan Offringa, Wouter Slob (red)). Bijdrage aan *Op Goed Gerucht* 24 juni 2016

Mechteld Jansen

'Veerkracht' is een buzz-woord dat op het ogenblik in allerlei verbanden verschijnt. Hoe blijft onze samenleving veerkrachtig? is een vraag die gesteld wordt in de nationale Wetenschapsagenda. Onze invulling en bijdrage als theologen aan de beantwoording van die vraag zou kunnen luiden: waar dragen doorvertaalde en gepraktiseerde religieuze tradities bij aan die veerkrachtige samenleving? En waarin maken zij daar tegenover die samenleving slap in de knieën, waarin maken zij die samenleving angstig en dus uiteindelijke gewelddadig?

In dit kader wil ik vragen naar de veerkracht van liberaal christendom en liberale theologie, zoals die in dit belangwekkende boek tot ons komt. En dan is mij gevraagd om dit boek ook eens te proeven en te testen op z'n kracht, op z'n veerkracht gevende potentie in de postseculariteit. Onder postseculariteit verstaan we dan - zeer vereenvoudigd - een samengaan van doorgaande secularisatie en religiositeit in nieuwe gedaanten, waarbij het religieuze en het seculiere zich niet strikt in gescheiden compartimenten ophouden en waar het religieuze en het seculiere soms ook nog nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn.

Graag neem ik eerst een paar punten met u door waarin mij het liberaal christendom zoals in dit boek gepresenteerd, inderdaad veerkrachtig lijkt. In de eerste plaats is dat het constructieve van deze theologie. Deze wil niet reductionistisch te werk gaan en met de kaasschaaf langs allerlei confessies schaven om te kijken wat we 'nog' overhouden, maar juist thema's naar voren schuiven die misschien in de grote geloofsbelijdenissen niet zo de voorkeur hadden: kunst, seksualiteit, gebed, liturgie, creativiteit, gastvrijheid. [In die zin zie ik de liberale theologie als een trampolinetheologie: de grond waarop je staat is niet zo vast, maar je kunt er op veren en als je een beetje stevig meeveert, kun je hoog komen en in de lucht mooie buitelingen maken - ik geef toe dat dit beeld mij op allerlei zijsporen brengt over duet-springen en naast de trampoline springen waarbij je hard valt, maar ik zal het nu niet te ver doorvoeren].

De liberale theologie verzet zich tegen vervreemdende waarheidsdiscussies, die soms culminerend in wat Wouter Slob noemde "de onzalige polemiek rond het bestaan van God", waarachter nog steeds een geborneerde waarheidsopvatting schuilgaat. Goed, tot zover ben ik con amore en lijkt mij de liberale theologie zeer nauw aansluitend bij de postseculariteit. Het voert ons weg bij een strikte scheiding tussen feiten die alleen maar natuurwetenschappelijk verifieerbaar zijn en geloof dat niets anders dan achterlijke superstitie kan betekenen.

Toch, en ik weet niet of het boek daar voldoende duidelijk over is, dóen feiten er wel toe. Je kunt de zoektocht naar waarheid niet opgeven. En hoewel die waarheid altijd op constructies berust, op interpretaties, staan die ook weer niet helemaal los van de zaken, mensen, dingen, gebeurtenissen, die zich aan ons voordoen. Er dient zich iets aan om te duiden. Ik heb zelf weleens het voorbeeld gegeven van de fotorolletjes uit Srebrenica, waarvan we het met elkaar toch zeer betreurden dat die verdwenen waren en waarvan bijna niemand zei dat de foto's er niets toe deden. Sterker nog ik denk dat in het recht, maar ook in de historiografie het feit altijd weer om een eerherstel roept en gelukkig wordt in het boek ook aangehaald dat het onrecht alleen

kan worden aangeklaagd als het ook als onrecht onder ogen wordt gezien. Het is dus een 'must' wanneer je je theologie zo dicht bij duiding en hermeneutiek brengt, dat je er steeds geen misverstand over laat bestaan dat je geen puur perspectivisme of puur subjectivisme toelaat of nastreeft. Feiten zijn altijd tenminste deels ook constructie zegt het boek. Mooi, dat wil zeggen dat feiten tenminste deels ook niet constructie zijn.

Daar waar liberale theologie vooral een hermeneutische insteek heeft, vraag ik of het niet hier en daar toch al te existentialistische of subjectivistische trekken heeft. Zou dat niet uiteindelijk toch reducerend werken? Ik doel met name op de manier waarop God in dit boek toch afhankelijk lijkt te worden gemaakt van ons vertrouwen in God. Ik begrijp heel goed dat een vraag als 'bestaat God' buiten haken wordt gesteld. Maar de vraag of God ook buiten ons werkt, wordt die vraag ook niet min of meer weggelaten? Het ziet er naar uit dat God in het liberale christendom vooral datgene is wat hij aan ons doet, opgeteld bij datgene wat wij op God vertrouwend en toekomstgericht zelf doen. God is niet een determinerende kracht of de bewerkster van feiten, maar degene die nieuwe perspectieven opent. God gebeurt waar mensen nieuwe mogelijkheden zien en ervaren. Vraag is dan natuurlijk: wat doet God aan ons? En wat doet God niet aan ons, maar aan anderen, andere mensen, andere schepselen, andere processen misschien, ik bedoel: helemaal buiten ons om?

Ik breng die vraag ook in samenhang met een twee andere vragen die het boek bij me oproept, de eerste gaat over de bijbel en de tweede gaat over bevrijding.

Het is waar dat de protestantse traditie en academie de bijbel altijd zeer centraal gesteld hebben en veel accent op de kennis van de grondtalen gelegd hebben. Doen we dat echt alleen maar om zelf als theologen het alleenrecht op de bijbeluitleg te behouden? Doen we dat om de status? Ik weet dat niet zo zeker. Het zoeken naar betekenis die vóór de tekst uit ligt, die toekomstgericht is, lijkt me toch niet afwezig bij vele hedendaagse bijbelgeleerden, die toch echt niet alleen maar in het verleden krabben. Misschien zie ik wel juist in het gilde van de bijbelwetenschappers bressen geslagen worden, dwars door de scheidsmuren van zogenoemde orthodoxe en liberale theologie heen, door mensen die zich door de teksten laten gezeggen. Daarmee ondersteun ik wel het pleidooi voor vieringen en liturgie die minder verbaal en uitleggerig is, maar zou de liberale theologie zich de bijbel niet teveel uit handen laten spelen als zij zelf een scheiding aanbrengt tussen orthodoxie die vanuit de bijbel en de traditie naar de wereld kijkt en liberaal christendom dat vanuit de wereld naar de bijbel en de traditie kijkt? Een ware hermeneutische theologie kan niet anders dan van het ene naar het andere en van het andere naar het éne kijken? Soms lijkt me het liberale christendom net teveel te suggereren dat de bijbel maar één referent heeft en dat zijn wijzelf. Zouden we niet meer moeten benadrukken dat de bijbel minstens drie referenten heeft: God, wijzelf en het Koninkrijk. Heb je dan niet meer kans om conservatisme én subjectivisme én activisme te vermijden?

Dit brengt me op de tweede vraag: er is in het boek weinig aandacht voor zonde en vergeving, vergankelijkheid en eeuwigheid, omdat het heil wordt opgevat als vooral een bevrijding van de zinloosheid. Nu heb ik er een gloeiende hekel aan als mensen na lezing van een prachtig boek of na een mooie viering roepen dat ze dit of dat toch zo hebben gemist, want je kunt niet alles behandelen. Ik ga dus niet zeggen dat ik een hoofdstukje 'zonde' heb gemist, maar dat ik me afvraag of de onmogelijke mogelijkheid van vergeving, en daarmee ook van schuld en schaamte, voor ons en

onze tijdgenoten, ook voor de heel jonge mensen, niet te ver uit het gezichtsveld geraken. Laat mij zeggen dat ik dat accent op de bevrijding door Christus van de onbeduidendheid waaraan veel mensen lijden, heel to the point acht. Dat biedt inderdaad veerkracht aan mensen, aan groepen, ook in onze samenleving en het is niet voor niets dat het boek zo stevig eindigt met de gastvrijheid en de gerechtigheid juist ook voor mensen die zich als onbeduidend terzijde geschoven zien. Ook voor mensen die creatief, opbouwend, goed opgeleid en diaconaal in het leven staan, zijn die woorden over de zinvolheid van het leven, van het gegeven dat je er toe doet, heel belangrijk. Ze lijken me naadloos te passen in een postseculiere ruimte of sfeer, maar is dat wellicht ook meteen het probleem? Past deze opvatting van bevrijding, past deze klemtoon van het liberale christendom misschien té naadloos, te contrastloos bij de postseculariteit?

Natuurlijk we zijn hier ver verwijderd van de kerk als contrastgemeenschap en de theologische traditie of de ecclesiologie die het contrast met de cultuur zoekt, is niet die van de liberale theologie. Er gaat van God een geestelijke invloed uit op de werkelijkheid als geheel en niet alleen op de kerk, betoogt het boek. dat betekent dat we deze wereld niet moeten afschrijven en elk cultuurpessimisme is het boek in die zin vreemd. Dat betekent dus ook dat er geen eenduidige christelijke tegencultuur bestaat die zich met één stem tegen de huidige cultuur verzet. En toch wil ik ook hier nog wel het naadje van de kous weten: er is wel verzet in het liberale christendom, lijkt mij, tegen knechting, tegen onvrijheid. En waar voedt zich dat verzet het meest of het scherpst?

Tenslotte: als ik iets over de vroomheid van dit boek mag proberen te zeggen, dan proef ik die vooral in een ervaring die bij een aantal auteurs terugkomt. De ervaring van een gegeven leven. Dat is heel basaal en klinkt op het eerste gehoor misschien zelfs té basic, bijna banaal. Maar ik meen er een filosofische, theologische en gelovige ontvankelijkheid in te ontwaren die mij (met een knipoog naar andere stromingen in het christendom) bijna bevindelijk aandoet. Bevindelijk in vrijheid.

Mechteld Jansen